

Kirkegårdsvandring i Belgien

Af Gunnar Kasper Hansen

I den sommer, som i skrivende stund er regnet helt væk i det meste af Nordvesteuropa, døde den belgiske konge. Kong Baudouins død og prins Alberts efterfølgende tronbestigelse medførte nok, at der var flere, som blev opmærksomme på, at der faktisk er et land, som hedder Belgien.

Belgien blev dannet i 1831, og det, der gør, at Belgien trods store kulturelle, sproglige og økonomiske forskelle mellem flamlændere og walloner, hænger sammen, er kongen og kirken. 90 % af befolkningen er katolikker mod 1 % protestanter, og i en undersøgelse, som er blevet foretaget for nylig, erklærer næsten 50 % af belgierne, at kirken er en væsentlig faktor i deres tilværelse, og det kongelige dødsfald var med til at synliggøre det andet element i den belgiske identitet. Der er tradition for, at kongen har større politisk betydning, end vi er vant til i Norden.

Vi bor i Watermael-Boitsfort, en af de sydligste og vistnok den rigeste af Bruxelles' 19 kommuner. Landskabet, som bydelen er fordelt over, er temmelig kuperet. Her er der som i resten af hovedstaden mange parker og søer, og de benyttes flittigt af byens indbyggere. Fra præstegården, som ligger på en sydøstvendt bakkeskråning, har vi en smuk udsigt over den nedre del af Boitsfort og ud over Foret de Soignes, efter sigende Europas største bøgeskov. Ti minutters gang og vi er i en højloftet bøgeskov med et veludbygget net af gang- og ridestier, som udnyttes som rekreativt område for hele byens befolkning af mennesker og hunde. Sidstnævnte får lov til at gå løse. Mennesket er hundens bedste ven i Belgien.

Hvis man går ned igennem Boitsfort og drejer ind ad en lille sidevej, som går op ad bakke, kommer man op til kirkegården. Husene er to- eller treetagers, små og sammenbyggede. Det er ikke her, man tjener høje EF-lønninger eller sidder godt på formuen. Havde vi valgt at gå op til kirkegården fra den anden side af bakken, var vi kommet forbi store palæer. Der er store forskelle på rig og fattig i Belgien; men oppe på toppen af bakken mødes de to veje.

Selv om husene ligger som rækkehuse på den lille vej, er der ikke to af dem, der er ens. Belgieren er individualist. Det opleves i trafikken, påklædningen, forholdet til offentlige myndigheder - især skattevæsenet! Han er social på en anden måde. Man mødes med venner og bekendte på gaden, i parken, på caféen. Skal man have gæster, inviterer man på restaurant, og kassedamen i supermarkedet har aldrig mere travlt, end hun kan slå en sludder af med kunderne.

På vor vej op til kirkegården kommer vi forbi blomsterforretningen. Der er altid farvestrålende blomster og kranser i vinduet; går man tæt på, opdager man, at det er plastik. Vi var en tur forbi et par dage efter, at vi var vendt tilbage efter sommerferien. Der var sket forandringer. Blomsterforretningen var flyttet et par numre længere ned ad gaden. Her var der bygget en helt ny forretning. Nu var der kommet flere ægte blomster i vinduet, men man kunne stadig købe små glaserede porcelænsplader med inskriptioner. De findes også i plastik. Nogle af dem forestiller en opslået bog, så kan man få indstøbt et billede af afdøde på den ene side og en blomst eller en rørende sentens på den anden, og det hele kan så anbringes på gravstedet, hvor mange af dem står og bliver uigennemsigtige af sol og regn.

Bag ved den nye blomsterhandel er der nu dukket et funérarium op. Jeg kender ikke noget tilsvarende i Danmark. Det er et bedemandsfirma med eget kapel. Begravelsesforretning ville være en dækkende betegnelse, som firmaet nok ikke ville bryde sig om. Det hedder De Vreedzame/Le Paisible, på dansk: Roligheden!

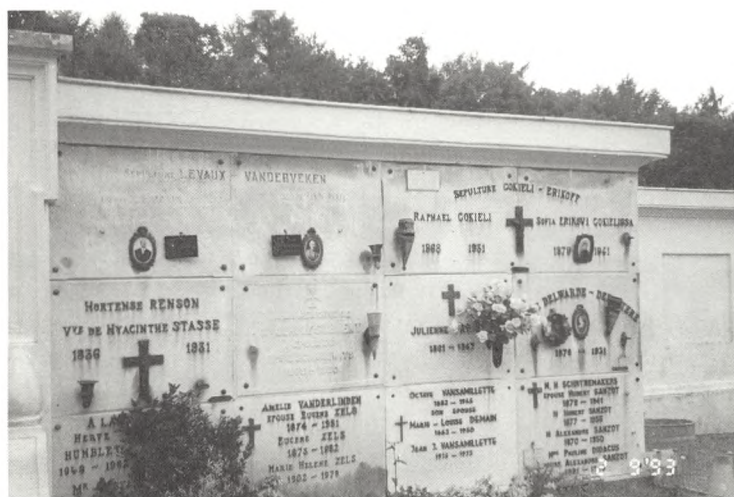
Prislisten over, hvad man kunne tilbyde, hang i vinduet. Vi gik indenfor og fik en med hjem. Vi kan læse, at der er seks kapeller eller udstillingslokaler, som de også kaldes. Her kan de afdøde ligge på lit de parade. Der er gratis cafeteria og separat spisesal, så alt i forbindelse med begravelsen kan foretages her, og firmaet tager sig af alt det formelle. Man kan købe en komplet begravelse og mod tegning af en kontrakt sikre, at afdødes sidste ønsker bliver opfyldt, uden at andre blander sig i det. Prisen for en standardbegravelse er ca. 6.000 danske kr. Det indbefatter kiste, funérarium, bærere og ligvogn, men fx ikke den kommunale begravelsesafgift. Brænding medfører et tillæg på 2.000 kr. For en pakkedøgn på ca. 10.000 kr. fås luksuskiste, fire bærere og 1. kl. ligvogn; derefter går man over til individuelle tilbud. Alle priser er inkl. moms!

Lidt længere oppe drejede vi ind ad kirkegårdsporten. På begge sider er der små portnerhuse. Uden på dem var opslag, som gjorde opmærksom på, hvilke gravsteder, der ville blive slettet, hvis de ikke blev fornyet inden den og den dato. Der var også et stort skilt, som gjorde opmærksom på, at kirkegårdspersonalet ikke måtte modtage penge for tjenesteydelser. Det bærer borgmesterens underskrift. Vi funderer lidt over, hvem det henvender sig til. De pårørende eller kirkegårdspersonalet?

Når man kommer ind på kirkegården, er det første, man ser, de meget pompøse gravminder i granit og marmor. De ligger side om side, det ene mere prangende end det andet. Nogle ligner små templer. Der er ingen beplantning, kun sten med navne, datoer og årstal. Det er gravpladser fra slutningen af forrige til op mod midten af vort århundrede.

Når man står ved disse sarkofagagtige gravminder, virker det, som om den pompøse og ekstravagante udvendighed, de døde er gemt væk i, modsvares af tomhed og kulde. Det er gjort færdigt én gang for alle. Der skal ikke rives og pusles. Der er ikke noget at komme efter. Og ganske langsomt bliver de blankpolerede sten anløbne af vind og vejr, og belægningen på bogstaver og tal trækker striber ned ad dem.

Midt igennem kirkegården går der en stor mur med mindeplader på begge sider. Bag pladerne er der anbragt urner, og på mange af dem - ligesom på mange af gravstenene - er der anbragt billeder af de afdøde.

Nu om dage må katolikker godt lade sig kremere; men der er ikke så mange krematorier i Belgien. Kun ét i Bruxelles, hvor der dog er mere end 1 mill indbyggere. I begyndelsen var der kun ét kapel, og der var afsat et kvarter til hver højtidelighed. Nu er der to kapeller og dobbelt så lang tid; men kommer man for sent, er det bare ærgerligt. Der er hverken orgel eller klaver i kapellerne; men man kan medbringe sit eget kassettebånd med den musik, man ønsker spillet. Det er også normalt i kirkerne, at man både ved bryllupper og begravelser sætter ghettoblasteren op på alteret og lader Eric Clapton synge "Tears In Heaven" eller Elaine Paige "Memory".

Menighederne har ganske enkelt ikke råd til at ansætte organister, og så er det også - hævdes det - et af den katolske kirkes forsøg på at appellere til ungdommen.

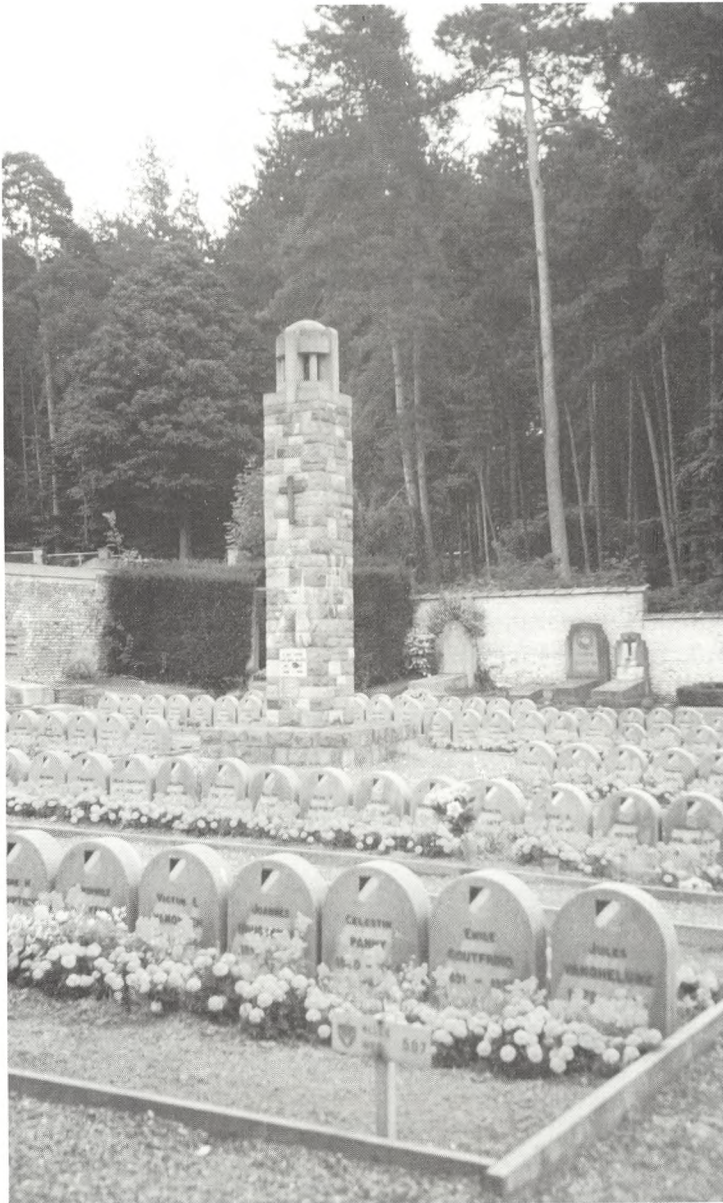
Det skal nævnes, at vi i Den Danske Kirke i Bruxelles har en fremragende belgisk organist, som kan spille den danske koralbog fra bladet og frygtelig gerne vil til Danmark for at prøve at spille på de danske orgler. I Luxembourg er vi velsignet med en dansk organist, så de danske menigheder i Bruxelles og Luxembourg lider ingen nød - på det område.

Vi danskere har en indgroet forestilling om, at vi er meget uformelle. I virkeligheden er vi meget strenge og disciplinerede. Stil og orden spiller en stor rolle for os. Vi tåler ikke rod. Og jeg må sige, at jeg efter et par år i udlandet har lært at sætte pris på den danske gudstjeneste.

Det er også udmærket, så længe stilen og disciplinen ikke udarter til tyranni, og hækkene ikke bliver så uigennemtrængelige og firkantede, at vi kun kan gå i rette vinkler og kommer til at frygte alt det, der er anderledes.

- Inden jeg kom til Bruxelles, var jeg præst i en lille frimeghed i 15 år. Der var en stærk familietradition. Når jeg sad i mit studerekammer og skrev påskeprædikener, kunne jeg kigge over på kirkegården og se alle dem, der kom for at gøre gravsteder i stand. Der skulle være pænt til påske. Nogle skulle skynde sig; men andre gav sig god tid og puslede. Her fik man fornemmelsen af, at gravstedet var en lille paradishave, en påmindelse om det, som havde bundet hjertet. Ude i det ene hjørne lå to gamle naboer ved siden af hinanden i hver sit gravsted. "Vi har altid talt så godt sammen, mens vi levede, betroede den sidste af dem mig, "så vi skal ligge, så vi kan snakke sammen og følge med i hvem, der kommer forbi". Næsten overfor var

der et gravsted, som var en torn i øjet på en del. Det var dækket af skovbundsplanter. Ukrudt! Det var for galt. Her lå en mand begravet, som hele sit liv havde elsket at færdes i naturen. Han havde købt jord op blot for at få den fredet. Omkring sit hus, hvor han levede alene, havde han plantet en skov på flere tønder land; mange af træerne havde han hentet på rejser rundt omkring i verden, og her tilbragte han sin fritid med at pleje og passe sin skov.

Nogle ville nok kalde ham en særling, men jeg håber ikke, at det i den hellige, almindelige ensretnings navn skal lykkes nogen at få kvalt skovbunden på hans gravsted af den grund. -

Men lad os gå videre på kirkegården i Boitsfort. Den anden side af muren med urner er udformet som en søjle-gang, og den anvendes også til urner. Heromme er der et særligt område med grave for faldne i første og anden verdenskrig. I midten står der et mindesmærke med inskription, og uden om det står gravstenene, som alle er ens. Det belgiske flag er malet på, og man kan se, at malingen vedligeholdes. Vi befinder os i et land, som blev hårdt mærket af begge verdenskrige. Langfredag og skærtorsdag er almindelige arbejdsdage; men våbenstilstandsdagen, 11. november (1. verdenskrig), er årets største helligdag. Den og nationaldagen fejres med militærparader og flag ud af vinduerne. De eneste dage på året (bortset fra kongelige dødsfald), hvor flaget anvendes.

Vi opdager, at der imellem muren og de store monumentale gravsteder er en lille gang, hvor der udelukkende er børnegrave til begge sider. Stenene ligger på den bare jord, og stenhuggeren har anbragt sit firmanavn og telefonnummer i det nederste højre hjørne. Disse grave er nyere end de andre, vi har set. I mange af stenene er der en lille kumme i den del, der er nærmest gangen, så der er plads til, at man kan plante lidt blomster. Det er der nu kun få, som har gjort, men enkelte steder er der stukket en buket med plastikblomster ned.

Gravearbejdet foregår med gravemaskine, og man nøjes ikke med at grave én grav ad gangen. Man graver hullet så stort, at der er plads til 3-4 kister, lægger planker over og dækker så til efterhånden. Det er begravelse på samle-bånd. Desuden graver man graven så dyb, at der kan ligge tre lag kister. Et gravsted kan slettes efter fem år. Og i den periode er det gratis. Efter fem år kan man så foretage nye begravelser, blot et lag højere. Ved denne form for begravelse kan man selvsagt ikke vælge et gravsted; man må tage det næste i rækken.

Efter begravelsen sætter bedemandsfirmaet et simpelt trækors op med navnet på den afdøde, og når rækken er fuld, kan man så begynde at anlægge gravstedet, d.v.s. lægge sten på. Ud fra inskriptionerne på trækorsene kunne vi skønne, at det er normalt, at der går et år eller to, inden der kommer sten på. Hvis der kommer det. På nogle af trækorsene sidder bedemandsfirmaets visitkort på den øverste gren over den spinkle tværbjælke.

Der var hverken foretaget nogen planering af terrænet før eller efter begravelsen, og kun et enkelt sted kunne man se, at de pårørende havde beplantet hele gravstedet, ellers bar gravpladserne præg af en tilfældighed, som ikke ville være blevet tolereret på nogen dansk kirkegård. Vi så ikke noget regulativ nogen steder, bortset fra, at det var forbudt at tage hunde med. Det er nok også det eneste sted i Belgien, hvor det ikke er tilladt. Mens vi gik rundt på kirkegården, kom en mand cyklende hen til et af gravstederne, hvor han satte sig på stenen og hvilede i ti minutter.

Vi har tidligere besøgt kirkegården i en lille landsby i den sydlige del af landet, Wallonien, hvor man taler fransk. Det er den fattige del af Belgien, hvor man før levede af landbrug og som minearbejdere. Nu er de fleste miner lukkede, og der er stor arbejdsløshed.

Man har anlagt en ny begravelsesplads lidt uden for landsbyen; men ved kirken, som bruges af den lokale menighed flere gange om ugen, kan man stadig finde den gamle kirkegård. Gravene er enten markeret med sorte støbejernskors, eller der er tale om stensatte grave med gravstenen som låg.

Da vi var der første gang, var kirkegården fuldstændig tilgroet med ukrudt, og mange kors var væltede og brækkede. Det samme gjaldt gravstenene. Man kunne se knogler og kranier nede i gravene, og der lå coladåser, chipsposer og andet affald både på og i gravene. Kirkegården bar præg af fattigdom i mere end én forstand. Menigheden har knapt nok penge til vedligeholdelse af kirkebygningen.

Sidst vi var der, havde man dog fået nyt skiffertag på kirken. Rester af de gamle skifferplader lå i et tykt lag omkring kirken; men man havde fået ryddet en del op. Ukrudtet var blevet slået, og gravene var blevet tildækket, et enkelt sted med en kasseret skabsdør. Til gengæld havde der været nogen med en sprayflaske og vandaliseret både kirken og flere af gravstederne med satansymboler.

Der er også en nyere mur til urner på kirkegården i Boitsfort: Faktisk er det to korte mure, som står parallelt, og der er lagt bjælker imellem dem, så det nærmest danner en pergola. Hvis man har været i Rusland, vil man vide, hvad jeg mener, når jeg siger, at det virker meget russisk. Ikke alle pladserne i murene er udfyldt. Der er gabende huller, hvor man ikke har gjort sig den ulejlighed at sætte pladen for.

Oppe i det fjerneste hjørne af kirkegården får vi øje på et mærkeligt monument. Det forestiller en grotesk menneskelignende skikkelse. En oprejst krop, som ser ud, som om den er beklædt med plader som en bille, en hummer eller en samurai. Hoved og ansigt minder mig om en meget gammel tegneseriefigur, the Yellow Kid. Vi går hen til graven og fjerner noget af bevoksningen ved foden af monumentet. Ganske rigtigt, der står, at den afdøde var skulptør. På soklen ligger der små sten og muslingeskaller som tegn på, at der har været nogen ved graven.

Lidt til venstre i samme række er der en barnegrav, som ikke er så gammel. Der står et trækors på den. På korset

hænger der en plastikpose med en bamse i og nogle bar-
netegninger i plastikcharteque. Ved foden af korset står et
farvestrålende kort. Tillykke med fødselsdagen, står der
på det. Der er plantet blomster på graven. Indimellem
blomsterne står der små figurer af træ og plastik. Ved
fodenden står tre små plastikbamser, og der ligger to teg-
ninger. Der er plantet en buket store firkløvere, og der står
en lille lampe med glas af rødt plastik med et fyrfadslys i.
Sådan en er der også på graven lige ved siden af.

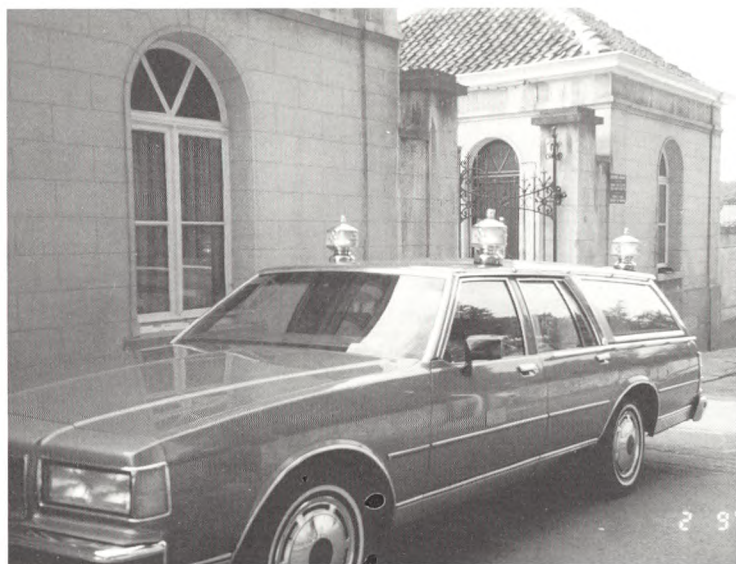
Der ligger ikke nogen kirke ved kirkegården. På flamsk bruger man ganske vist betegnelsen "kerkhof"; men på fransk hedder det "cimetièr", altså "begravelsesplads". Kirkegårdene har siden napdeonstiden hørt ind under kommunerne. Før den tid tilhørte kirkegårdene den katolske kirke; og protestanter og udøbte blev ofte begravet hjemme i haven.

Der findes kun to kirkegårde i Belgien, som oprindelig har været protestantiske. Den ene ligger i nærheden af Gent, den anden ved den tyske grænse. De er selvfølgelig også underlagt de kommunale myndigheder nu og kan benyttes af alle uanset konfession eller mangel på samme.

Der ligger en kirke tæt ved den danske præstegård i Bruxelles. Da vi gik hjemmefra, ringede de med klokkerne, og rustvognen med de ventende bærere holdt udenfor. Mens vi gik på kirkegården, ringede klokkerne igen, og nu kommer følget med kisten ind på kirkegården. Vi hører præsten læse og kigger op over en af de mure, som deler kirkegården op efter en uigennemskuelig plan. Vi kan se, han stænker vievand i graven. Vi befinder os ikke på indviet jord; den katolske præst indvier den enkelte grav, inden kisten sænkes.

Vi ville ellers have talt med noget af personalet; men nu lister vi ud af den nye port og går forbi den gamle indgang, vi kom ind ad. Her holder den tomme rustvogn. Det er et prangende køretøj med meget forkromning. Den ligner næsten en veneziansk gondol på hjul. Den har lanterne i hjørnerne. De er tændt, når den kører med en kiste, og ofte er der anbragt sorte fjerdske oven på lanterne, ligesom man hænger de største kranse uden på bilen, når man kører til kirkegården eller krematoriet.

Vi beslutter os til at gå ned på kommunekontoret for at få noget at vide om regulativer og priser. Vi finder det rigtige kontor og må vente lidt, indtil vi kommer ind til den overordnede. Vi begynder at præsentere os selv og vort ærinde: Den danske præst, som gerne vil have lidt information om kirkegården, så han kan skrive en artikel om det til Danmark. Personen bag skrivebordet vifter afværgende med hånden og svarer, inden vi når at få fundet de rigtige ord og talt helt ud: "Jeg har ikke tid; send Deres spørgsmål skriftligt. Manden, som har med det at gøre, har ikke været på arbejde i syv måneder". Han peger opgivende på bunkerne i vinduet. Så opgiver

vi også. Sprogbarrieren er for stor, og at få svar på skriftlige spørgsmål er som at vinde i lotteriet, og hvis spørgsmålene ikke forsvinder ned i en eller anden bunke for aldrig at dukke op igen, så kan det godt tage år, inden svaret når frem.

Vi undskylder og trækker os høfligt tilbage. Vi er gæster i et andet land, og det er fremmedarbejderens lod at gå med uforrettet sag; og vi ved godt, selv om vi på mange måder har tabt vores hjerte til Belgien og belgierne, at der stadigvæk er meget, som vil blive ved med at være fremmed for os, og noget vil vi aldrig helt komme til at forstå. - Og det kan man heller ikke forlange.

Gunnar Kasper Hansen, Bruxelles.

Cand. Pæd.

Præst for den danske Menighed i Belgien og Luxemburg.